

posudek oponenta

Aleš Zapletal
Obrazy filozofie a tělesná mysl
Disertační práce
AVU, 2021

Přestože se na většině vysokých uměleckých škol aplikuje na disertační práce související se zaměřením studenta na vlastní uměleckou činnost metoda uměleckého výzkumu, většina takovýchto prací spadá především do reflektujícího žánru. Na vlastní uměleckou činnost nazírá doktorand prostřednictvím různých polí konotací spadajících do historie či genealogie oboru tvorby, snaží se aplikovat teoretické koncepty z humanitních či společenských disciplín a logicky se tak nemůže vyhnout sebehodnocení, při němž (opět zcela logicky) naráží na spoustu problémů. Ty jsou podmíněny celou řadou dilemat: jak umístit svou tvorbu na časovou osu a zařadit ji do historických souvislostí po bok kanonizovaných děl/autorů, jaký zvolit teoretický rámec a příliš jej neohýbat a jak se vyvarovat skromnosti/nadsazení. I takto může vypadat umělecký výzkum a kupodivu i takto nastaven může vést ke kvalitním výstupům jak projektovým, tak praktickým.

Uměleckou činnost vnímáme jako metodu poznávání, kdy sadou nástrojů a jejich bravurním zvládnutím se pokoušíme o inovaci či alespoň představení možností řešení problému. Umělecký výzkum je pak metodou blízkou humanitním vědám nejbližším filozofii, kde výzkum přeci jen podléhá subjektu a jeho názoru. Dobrá filozofie není kompilací, ale poučením, vlastním vhledem.

Aleš Zapletal volí zcela jiný přístup než byl představen v úvodním odstavci tohoto posudku. Disertační práce je výsostně teoretickou, vlastní tvorba v podobě ilustrací je do textu organicky vsazena a bez zásadního (reflektujícího) komentáře se stává její součástí. Tuto metodu považuji za skvěle zvolenou, jsem si však vědom, že z ní nelze dělat jedno z univerzálních pravidel.

Předmětem Alešova výzkumu je vztah dvou popisů světa reprezentovaných na jedné straně jazykem, na druhé straně obrazem. Z jeho textu máme pocit blízkého vztahu obou metod poznání. Lapidárně by se dalo směle a bez uzardění konstatovat, že obojí souvisí nerozlučně s druhým, neb vždy v naší mysli dochází jednak k vizualizaci, druhak pak k přepisu a lineárnímu řazení. Myšlení a obraz má tedy jeden stejný základ.

Práce je rozdělena (aniž to autor zdůrazňuje) do dvou částí: z minulosti vytahuje autor konkrétní příklady obrazů filozofie, současný (spekulativní) řez pak aplikuje na několik příkladů včetně těch svých, přímo souvisejících s jeho vlastním uměleckým výrazem. Sekundárně se tak dozvídáme, jak prostřednictvím umění uvažuje on sám a to nejen o obrazech filozofie.

Dilema ilustrace (a vůbec vztahu co je doplňkem čeho) řeší zavedením a zevrubným prozkoumáním obrazových schémat (Lakoff a Johnson) a jejich vztahu k metaforám a dobovým vizuálním kulturám. Převzaté kategorie obrazových schémat přímo aplikuje na konkrétní příklady, aniž rozděluje na tehdy a nyní, teorie a historie (obrazu a filozofie) je tedy interpretována současně. Tato interpretace je zevrubným výzkumem nepostrádajícím autorovu schopnost dovádět poznání k vlastnímu rozšíření schémat, respektive jejich kombinacím. Obrazová schémata jsou jakousi mřížkou, rastrem, zhuštěním metafor a jejich obrazovou demonstrací. Zmíněný vztah myšlenky a její ilustrace potlačuje ilustrativnost (a tedy riziko) každého z nich. Diskutabilním se může jevit rozdělení filozofických obrazů na dobu před osvícenstvím a později, kdy jakoby tyto obrazy mizely aniž byly něčím zastoupeny. Přesto však i při tomto rozdělení provádí autor zajímavý pohled na nadvládu rozumu a možný ústup metafor. Vynechání např. období přelomu devatenáctého a dvacátého století, kdy dochází k zásadní proměně konstrukce obrazu a práci s metaforou vzhledem k “odrealističnění” obrazu přičítám na vrub autorově snaze držet konzistenci práce na úkor jejího rozsahu.

Skok do dnešního dění prováděný přes snoubení současného umění a spekulativních filozofií je jen stručným nastíněním celé řady problémů, aniž z něj autor dále těží (přes zřejmé propojení skrze Armena Avanessiana). Je spíše výčtem pojmů, s nimiž by se dalo dále pracovat. Kapitolku tedy chápu jako teaser na možné pokračování práce. V kapitolách věnovaných Speklativní kresbě se s vyjmenovanými pojmy dále nijak aktivně nepracuje. Musím (a možná je to jen můj způsob čtení) ocenit autorův mírný nadhled a pochyby nad spekulativním spojením spekulací uměleckých a filozofických.

Práce Aleše Zapletala je na vysoké stylistické úrovni, s literaturou pracuje poučeně a přesně, nejsme zavaleni pospojováním citací, naopak těch je využito organicky. Práce je také na velmi dobré jazykové úrovni a obsahuje jen minimum překlepů. Musím ocenit Zapletalův nápad rozpustit své autorské kresby do celé práce a zdůraznit jejich kvalitu. Domnívám se, že ob stojí sami o sobě a byl bych schopen je pozitivně vnímat v Zapletalově “domovském” médiu, tedy malbě.

Práci považuji za aktuální příspěvek nejen do oblasti teorie umění, ale vizuální kultury obecně. Dovedu si představit, že by se některé kapitoly mohly stát základem pro v některém z odborných časopisů publikovaný text.

Doporučuji udělit Aleši Zapletalovi titul PhD.

Dotazy k obhajobě:

- 1/ Jaké “kapitoly” týkající se doby po osvícení by mohla práce obsahovat?
- 2/ Jak hodnotí obrazová schémata Andrease Töpfera z hlediska umění?

V Praze 24. března 2021

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping letters and flourishes.

doc. Mgr. David Kořínek